

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ТА АДАПТАЦІЯ СІМЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В НОВИХ УМОВАХ

Обухова Н. О.

Україна, м. Запоріжжя,

КЗ «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Джерело» ЗОР

Зміни в нашому житті є певними етапами дорослішання та набуття певних норм, навичок, надбань: вступ до школи та її закінчення, одруження, пошук, зміна роботи, іноді – переїзд до іншого міста чи країни. Деякі з цих змін ми можемо планувати заздалегідь і готуватися до них, а деякі виникають раптово та потребують перебудови всього звичного способу життя. Тим паче, якщо це людина-інвалід або, як прийнято називати, людина з особливими потребами, якій потрібно адаптуватися до нових умов життя.

Проблема адаптації до умов оточуючого середовища є однією з актуальних у сучасній педагогіці та психології. *Адаптація* (від. лат. *adapto* – пристосовую) – це пристосування органів чуття та цілого організму до нових, змінених умов існування.

Соціальний напрямок вирішення питань адаптації дітей та сімей з особливими потребами вимушених переселенців включає в себе побутові, медичні, освітні, економічні сторони, які виникли раптово та потребують реадаптації людини в суспільстві.

Основні причини вимушеного переселення:

- Загроза власному життю та здоров'ю
- Переслідування з релігійних/політичних чи етнічних мотивів
- Смерть/втрата близьких та рідних
- Руйнування сімейних стосунків через політичні розбіжності
- Втрата житла/роботи
- Тиск з боку родичів

До основних проблем соціальної адаптації, які можуть спостерігатися у дітей-інвалідів переселенців, можуть бути:

- емоційні та поведінкові порушення (реакції протесту, підвищена плаксивість та капризність, часті зміни настрою, емоційна відстороненість тощо);

- проблеми пов'язані із спілкуванням (несформованість адекватних соціально-комунікативних навичок, страх і недовіра або агресія і дратівливість стосовно оточення, можлива надмірна залежність від думок оточуючих, небажання вступати в комунікативні зв'язки);

- порушення взаємовідносин в сім'ї, коли зміна соціальної ситуації та обов'язків у сім'ї часто змушує дітей і підлітків «включатися» в дорослі проблеми (до яких вони можуть бути не готові).

Особливі труднощі переживають діти-переселенці підліткового віку, який є найважливішим етапом у формуванні і розвитку ідентичності. Переселенці займають маргінальне положення у приймаючому середовищі. З одного боку, якщо підлітки не входять у соціальну мережу земляків, то їм доволі важко сформувати позитивне ставлення до себе. А з іншого – традиції та стиль життя, які пропагують члени такої мережі можуть суперечити нормам приймаючого середовища. Як результат, підліток може відчувати відчуження та дезорієнтацію.

Діти сімей біженців і вимушених переселенців відчують проблеми різноманітного характеру: побутові, матеріальні, психолого-педагогічні, що призводить до різних форм психосоціальної та педагогічної дезадаптації. Багато дітей сімей мігрантів демонструють задовільне ставлення до навчання, слабку ініціативність, відхилення особистісного розвитку (занижена самооцінка, підвищена тривожність, знижене самопочуття, активність, настрій; мають місце прояви агресивності, порушення поведінки).

Проблемами і труднощамивимушено переселених родин стає: пошуки житла та роботи; оплата житла, харчування та лікування; побудова соціальних контактів; відновлення навчального процесу; орієнтування і адаптація у новому середовищі; мовні аспекти, поведінкові та емоційні труднощі дітей тощо. Тоді, робота соціального педагогаінтернатного закладу з сім'ями внутрішніх мігрантів буде складатися з таких видів діяльності:

1) Заповнення карток супроводу сімей у складних життєвих обставинах, складання «анамнезу» життєвої ситуації, уточнення соціального стану та потреб сім'ї на даний час, планування першочергової роботи по здійсненню необхідної допомоги; постановка на внутрішкільний облік.

2) Визначення місця теперішнього мешкання сім'ї або пошук нових варіантів (родичі, гуртожитки, спеціально відведені житлові комплекси для мігрантів та ін.).

3) Зв'язок із соціальними службами, установами, фондами, волонтерськими організаціями (надання батькам адреси, часу роботи, номерів службових телефонів; якщо потрібно супровід до потрібних установ; пояснення та узагальнення інформації в соціальних службах щодо питань сім'ї (у випадках з глухими сім'ями – роль перекладача).

4) Оформлення необхідних довідок, документів, актів (формулювання поставленого питання, ситуації; правильність заповнення ділової документації, надання особистої інформації).

5) Питання встановлення соціального статусу, переведення пенсії, матеріальної допомоги із зони АТО до місця перебування сім'ї (збір можливих довідок, документів, оформлення актів; зв'язок із спеціалістами щодо питань; безпосередній супровід та спілкування із спеціалістами, інспекторами служб, установ).

6) Соціальний супровід дітей-інвалідів та сімей з особливими потребами внутрішніх мігрантів (питання пошуку благодійних організацій, соціальних фондів, установ, служб, оформлення актів, документацій; безпосередній супровід та спілкування із спеціалістами, інспекторами служб, установ, фондів).

7) Консультації з вирішення особистісних питань сімейного виховання (надання соціально-психологічної просвіти, консультування щодо вирішення дитячо-батьківських стосунків).

8) Питання так званих «реверсних потоків», коли частина сімей повертається до місця постійного проживання в зонах АТО, є проблемою якості надання освітніх послуг дітям-інвалідам. По-перше, якість та стан системи освіти в колишніх місцях проживання; по-друге, планування надання якісних освітніх послуг в нових місцях проживання та навчання дітей-інвалідів (оптимізація пропущеного матеріалу).

9) Питання скеровування батьків у пошуку нового місця роботи. На даний час знайти роботу звичайній людині важко, а тим паче інвалідам (зокрема, глухим сім'ям).

З огляду на це, необхідними є різні політика і програми: повернення людей, які мають наміри повернутися до місць постійного проживання й розселення та адаптації на новому місці проживання тих, хто не планує повертатися.

На сьогодні першочергові питання вимушених переселенців, пов'язані з розміщенням переселенців у житлі, придатному для зимівлі, відновленням документів, отриманням пенсій і соціальної допомоги, наданням медичної допомоги, працевлаштуванням. Інституціональне забезпечення такої політики передбачає створення спеціальних муніципальних комісій (з представників органів державної

влади, волонтерських організацій та переселенців) і фондів (із залученням коштів місцевих бюджетів, міжнародних організацій та благодійної допомоги) застандартами міжнародних фондів, підзвітних громадянському суспільству, а також тимчасових соціальних служб (з волонтерів і переселенців) для допомоги тим, хто її потребує.

Ефективно врегулювати ці та інші питання неможливо за відсутності законодавства, що має визначити статус і порядок реєстрації вимушено переміщених осіб, організаційні, фінансові та інші механізми надання їм допомоги. Необхідно запропонувати прозорі правила взаємодії між державою, волонтерами, благодійниками, їх залучення до експертизи при підготовці рішень, забезпечити прозорість та публічну звітність держави про витрати фінансових та матеріально-технічних ресурсів (власних та отриманих від благодійників).

Отже, рекомендації соціальним педагогам інтернатних закладів щодо допомоги дітям-інвалідам та сім'ям з особливими потребами внутрішніх переселенців:

1. Забезпечити умови для оптимального розвитку дитини (створення безпечної та сприятливої ситуації для розвитку дитини через роботу зі всією сім'єю, забезпечення стимулюючих соціальних контактів і можливостей для розкриття здібностей дитини (гуртки, класні часи, загальношкільні заходи) через:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі та оптимізація змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників, батьків;

- застосування комплексної взаємодії школи-інтернату та соціальних служб, фондів, державних соціальних установ, благодійних організацій у вирішенні проблем, які виникають (за потреби звернутися до закладів і установ охорони здоров'я, підрозділів служби з надзвичайних ситуацій тощо з пропозицією співробітництва та координації у справі надання соціально-психологічної допомоги тим, хто її потребує);

- залучення до надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів, консультантів ПМПК.

- формування у батьків та дітей знань про соціально-політичні події в країні (нововведення в законодавстві, що стосуються захисту прав дітей, сімей та надання допомоги особам, які її потребують. Ознайомлення родин з роботою Національної дитячої «гарячої лінії» для отримання інформаційних, психологічних, правових консультацій.

2. Стимулювати розвиток через підтримку дитини:

- забезпечення індивідуального супроводу працівниками психологічної служби системи освіти всіх без винятку дітей, вихованців, учнів, студентів зазначених категорій та надання їм необхідної корекційної, реабілітаційної і соціально-педагогічної допомоги;

- залучення постраждалих дітей до участі в діяльності позашкільних навчальних закладів з метою створення умов для їхньої самореалізації (гуртки, класні часи, загальношкільні заходи тощо);

- робота з дітьми зазначених категорій під час літнього оздоровлення у таборах відпочинку, навчальних закладах, місцях тимчасового перебування;

- залучення вихованців, учнів зазначених категорій до активної виховної і розвивальної діяльності в позаурочний час.

3. Долати перешкоди розвитку дитини:

- соціально-педагогічна допомога сім'ям вимушених переселенців у налагодженні соціальних зв'язків із місцевими закладами охорони здоров'я, працевлаштування, соціальних служб, закладів і установ освіти, забезпеченні дітей навчальними посібниками, підручниками, іншим навчальним приладдям;

- надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги учням в адаптації до нових умов навчально-виховного процесу і встановлення нових соціальних зв'язків у навчальному закладі і за його межами;

- недопущення своїми діями чи бездіяльністю вторинної травматизації учасників навчально-виховного процесу та, у разі потреби, перенаправлення дітей, батьків і педагогів до інших спеціалістів.

Таким чином, соціально-педагогічний супровід сімей та дітей-переселенців з особливими потребами має бути спрямований на забезпечення успішної адаптації дітей у закладі освіти, комплексної соціальної реабілітації внутрішньо переміщених сімей через процеси соціалізації, адаптації людини до наявних соціальних умов з метою її інтеграції у суспільство, а також через зміну притаманних суспільству стереотипів.

Література:

1. Максимова Н. А. «Методичні рекомендації щодо організації та надання психологічної допомоги дітям та сім'ям вимушених переселенців» - К., 2014.
2. Бочкор Н. П. Соціально-педагогічна робота з дітьми у конфліктний та пост конфліктний період : метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В. Залеська та ін.. – К. : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.
3. Створимо безпечне середовище для навчання та адаптації дітей-біженців : навч. мет. пос-к. / упорядн. [О. А. Возіянова, Григоренко О.П., Гуцаленко Т.В. та інші] – К. – ВГО «Розрада», 2012 – 130 с.